

## Fehérmege erdészeti viszonyairól.

Irta : W i c k l Antal, m. k. katast. erdőbecslő.

### I. A gazdasági viszonyok.

Fehérmege fekszik az északi szélesség  $46^0-48^0$  és a keleti hosszúság  $35^0-37^0$  között. Északi oldalát képezi a vértesi, nyugoti határát pedig a Bakonyok keleti része; keletről szegélyezi a Duna, déli és délnyugoti része ellenben Tolnamegyével határos.

A megyének egész térfogata 713.475 kat. holdat tesz.

Ebből esik a

|                            |                      |                      |
|----------------------------|----------------------|----------------------|
| mezőgazdaságra . . . . .   | 610.667 hold, vagyis | 85 $\frac{0}{100}$ , |
| az erdőre . . . . .        | 62.393 " "           | 9 $\frac{0}{100}$ ,  |
| és terméketlenre . . . . . | 40.415 " "           | 6 $\frac{0}{100}$ .  |

A fentebbi erdőösszegekből esik a

|                        |                     |                      |
|------------------------|---------------------|----------------------|
| hegyekre . . . . .     | 46.482 hold, vagyis | 75 $\frac{0}{100}$ , |
| a lapályokra . . . . . | 15.254 " "          | 24 $\frac{0}{100}$ , |
| a szigetekre . . . . . | 650 " "             | 1 $\frac{0}{100}$ ,  |

Minthogy pedig a lakosok száma 198.535, a fentebb kimutatott erdőterületből 502 □ öl esik egy lélekre.

Tekintve azt, hogy az erdő a megyének északi és északnyugoti részeit foglalja el leginkább, a megyének északi és északnyugoti része erdődúsnak, a déli része ellenben erdőszegénynek mondható.

Az aránytalan erdőfelosztásnak okai korántsem, abban rejlenek, mintha az erdőnek valamely része feltételes talajon állana, mert arról gondoskodtak az avatatlan kezek, hogy még a feltétlen erdőtalajnak is egy része más művelési ágak közé juttassék, és a jelenleg fennálló erdők létének főtényezői egyedül a helyrajzi viszonyok.

Az erdők túlnyomó része magán, a többi pedig egyházi és községi birtokot képez.

A magánerdő több magyar főurnak képezi kizárólagos tulajdonát.

Ezen főurak között a legtöbb erdővel bir :

|                                    |           |                  |
|------------------------------------|-----------|------------------|
| gróf Eszterházy Móricz             | . . . . . | 1.290 kat. hold, |
| „ Lamberg Rezső                    | . . . . . | 7.770 „ „        |
| „ Eszterházy Miklós                | . . . . . | 5.750 „ „        |
| a n.-lángi gróf Zichy család       | . . . . . | 4.400 „ „        |
| gróf Waldstein János (gr. Sztáray) | . . . . . | 2.750 „ „        |
| „ Cziráky János                    | . . . . . | 2.620 „ „        |

és így tovább.

Mint egyházi birtokos szerepel :

|                               |           |                  |
|-------------------------------|-----------|------------------|
| a klosterneuburgi szerzetesek | . . . . . | 1.290 kat. hold, |
| a veszprémi káptalan          | . . . . . | 1.120 „ „        |
| a fehérvári káptalan          | . . . . . | 590 „ „          |
| a zirczi apátság              | . . . . . | 260 „ „          |

A községek között legtöbb erdővel bir :

|            |           |                |
|------------|-----------|----------------|
| Budabicske | . . . . . | 520 kat. hold, |
| Moór       | . . . . . | 447 „ „        |
| Isztimér   | . . . . . | 340 „ „        |
| Mány       | . . . . . | 258 „ „        |
| Inota      | . . . . . | 128 „ „        |

és a legkevesebbel Kozma, mely községnek erdőbirtoka csupán 10 holdra terjed.

## II. Természeti viszonyok.

A megyének északi és északnyugoti részét a Vértes és Bakony hegység foglalja el, ezeknek alakzata nagyrészt széles, hosszúra nyúló hegygerinczek; kúpalakuak alig, de fennsík-  
 kok gyakran fordulnak elő. A jelentékenyebb hegyek ebből kifolyólag, majdnem kivétel nélkül mind a négy világrész felé hajlanak. Azok meredeksége 50° és 450° között váltakozik.

A velencei tó északi és északnyugoti részén oázsként felemelkedett és csak részben erdővel benőtt Meleghegy a megyének legmagasabb főpontja, melynek a tengerszín fölötti magassága 1800 lábat tesz, s ezért a szóban forgó hegy-lánczatokat a középhegységek közé sorozzuk.

A megyének déli és keleti részében hegyek egyáltalában nem fordulnak elő, hanem inkább hullám alaku domborulatok, melyek a területet a Dunához képest mintegy kisebb-szerű fennsíknek tüntetik elő.

Talajtani szempontból a megyét négy részre lehet osztani, és pedig : a mészkő, granit, agyag és futóhomok csoportokra.

A mészkő, mely a Vértes és Bakonynak legnagyobb részét foglalja el, a mélyebben fekvő területeken mély rétegű televényes, eléggé üde homokos agyagtalaj által van borítva. A fennsíkokon és a lejtőkön sekélyebb, kevésbé üde és televényes homokos agyaggal találkozunk, míg a meredek hegyoldalokat kősziklák és görgeteg felváltva sovány sekély agyaggal fedi.

Ebből kiindulva, három különböző talajminőségi csoportot lehet megkülönböztetni, melyek ismét a helyi viszonyokhoz mérve három különböző növekvési osztályt képeznek, és pedig oly módon, hogy ezen közetre nézve erdészeti szempontból, három termési osztályt lehet megállapítani.

A granitkőzetten, mely a velencei tó északnyugoti partján fekvő Pákozd és Sukoró községek határát foglalja el, sekély homokos agyagot találunk, mely kisebb-nagyobb mértékben kőgerendek és görgeteggel váltakozván, két határozott termőosztálylyal bír.

Az előbbeninél nagyobb területet foglal el az agyag, mely épen úgy a megye északi mint déli részében nagyobb testeket képez, vagy pedig a mészkő, gránit és futóhomok közbenjötté

által kisebb részletekben tűnik elő. Ezen talaj alatt hol kisebb, hol nagyobb mélységben márgaréteggel találkozunk, melynek nagyobb vagy kisebb mélysége okozza a fának jobb vagy rosszabb növekvését.

A futóhomok, mely leginkább a megye déli részében fordul elő, piszkos fehér színű, mely többé-kevésbé sárga vagy szürke színezetet vesz fel, hol apró, hol pedig vastag és gyakran csillámpalával elegyített kovand-szemcsékből áll.

Az enyhe éghajlatu és szőlő-, dinnye-, tengerivel bővelkedő megyének telei rövidek, a téli hónapokban nincs mindig hó, de annál gyakrabban következnek be a tartós esőzések. A tavasz korán jelentkezik és a meleg idő késő őszig tart. A gyakran felmerülő késői fagyok az ertésekben nagy pusztítást okoznak.

Uralkodó szelek: a nyugot- és északnyugotiak, melyek azonban az állabokban kárt nem okoznak, mint az a fenyvesekben szokott bekövetkezni.

Az erdei fanemek mennyiségük szerint a következő sorrendben fordulnak elő, és pedig: a cserfa, tölgy, bükk, gyertyán és a nyár. Ezeken kívül még szórványosan találjuk a kőris, juhar, szil, hárs és a fűzfát.

Mesterséges uton miveltetik továbbá az ákác, bálványfa, az erdei- és lúczfenyő.

Az uralkodó fanemek jó, sőt kitünő növekvést mutatnak az azoknak leginkább megfelelő mély rétegű televényes homokos agyagon. A tölgyek, melyek legnagyobbára tiszta állabokat képeznek, és ritkábban bükk- és gyertyánnal elegyítve fordulnak elő, a legjobb termőhelyi viszonyok között 50—60 éves korukban év és holdanként 2.5 tömörméter átlagnövekvéssel bírnak. A mészkőtalaju fennsíkokon és a lejtőkön átlagnövekvéseik 1.6 és 0.8 tömörméter között váltakozik.

A bükk, mely ritkábban fordul elő tiszta állabokban, mészkőzetten mély rétegű televényes agyagtalajban sima kérgével és dús lombozatával meglepően diszlik és ezen inkább száraz, mint friss talajon 60—80 éves korában 1.4—2.0 tömörméter átlagnövekvést mutat.

A nyárfa, mely a dunamenti szigeteken fordul elő, annak mély, televényes és friss iszaptalajában kiváló növekvésnek örvend és pedig oly módon, hogy ott az első termőhelyi viszonyok között 20—30 éves korban 7.0 tömörméter átlagnövekvést találunk.

A behozott és mesterségesen mivelt fánemek között a leghálásabb nakbizonyult be az ákác, az ugyanis kevésbé gondos ültetés mellett is jó sikerrel fejlődik az agyagtalajjal bíró futóhomokon, kavicsos és a sekély agygrétegű márgán, hol 20 éves korában 0.8—2.0 tömörméternyi átlagnövekvéssel bír. Kitünő növekvést mutat a mély rétegű agyagos homokon, hol azonban ritkábban alkalmaztatik.

A kőréteg „Ortstein“ keverékkel előforduló homokon eszközölt ákácültetések egyáltalában nem feleltek meg a várakozásnak, s itt sokkal elégtelenebbnek bizonyult be az erdeifenyő, mely a homoknak minden tápszegénysége dacára nő, a homokot köti és a lehulló tűlevelei által javítja, miért is ilyen célokra nem lehet eléggé ajánlani. De ezzel nem éri be egy-némely ügybuzgó erdőbarát, hanem az erdei- és lúczyfenyőt még ott is honosítja, ahol a tölgy jó növekvésnek örvend. Mily szempontból indulnak ki azok, nem tudom; de valószínűleg azon nézetben vannak, hogy a fenyvek előbb bontakoznak ki az erdőművelő kezeiből és aránylag rövid idő alatt nagy fatömeget szolgáltatnak. Ha ezen nézetet követik, nagyon tévednek; mert alig hogy üzentek hadat a tölgyeseknek, máris felmerült egy új ellenség, mely őket lépten-nyomon követve, terveiket megsemmisíti. A fenyő-béltörny (Hylesinus piniperda)

azon kis ellenség, mely az erdeifenyőültetéseket megtámadva, már is észlelhető károkat okoz. Az alsuthi, mintegy 40 éves erdei fenyőállab fenyő-béltörny által megtámadott számos példányt mutat, melyek a háncsrétegtől megfosztva, megverhenyösödnek és kihalnak. A fiatal ertésekben ép oly érzékeny kárt okoznak a Bakony hegységhez tartozó erdőrészekben, hol is a fenyő-béltörny a sudarakba befurakodván, annak belét hosszában kifurja, és a fenyőnek növekvését gátolja.

Ilyen körülmények között nem lehet azon vérmes reményt táplálni, hogy sok fát kapnak, de még kevésbé nagy hasznú fára számítani; mert a mit a hylesinus megkimél, az lágysága és törékenysége miatt még a nyárfával sem állja ki a versenyt.

Máskülönben attól kell tartani, hogy a fehérmegyei erdőbirtokosok épen úgy járnak a fenyő-béltörnnyel — ha az erdeifenyőt továbbra is honosítják tölgyerdő talajukon — mint a csehek a betűző szúval (*bostrycus typographus*), melyről mindig azt állították, hogy az csak beteg fába rakja petéit s ez által károsá nem válik; míg végre elhatalmaskodván, erdejüknek nagy részét elpusztította, és a birtokosokat a legnagyobb áldozatokra kényszerítette, hogy a félreismeret vendégtől szabadulhassanak.

A lúczfenyő még kevésbé érdemli meg a továbbra való művelést, — buzát termő vidéken — miután az már a Kárpátokban is, mely neki hazája, a rónába leszorítva máris 30—50 éves korában túlnyomólag redves fát szolgáltat. Milyen fát nyernek majd annak idején a fehérmegyeiek a most gondtal ápolt és művelt lúczfenyőből, lássák azt ők.

A bálványfa, mely az ötvenes évek második felében és a hatvanas években lett leginkább ültetve, meglepő mintát mutat Kis-Perkáta határában, hol is az a sok dicsérő ajánlat folytán egy birkalegelő befásítására alkalmaztatott azon jó reményben, hogy annak idején haszonvehető fát nyernek és állandó jó

legelőre szert tesznek. De keserű lett a kiábrándulás, mert az eléggé széles sorrendben elültetett bálványfáknak messzire nyúló gyökérzete oly roppant mennyiségű sarjat hajtott, hogy az nem csak a legeltetést tette lehetlenné, hanem a törzseknek is további fejlődését akadályozza. Ehez hasonló példát látni a Csepelszigeten, az uralkodó család ujfalusi pagonyában, holis az erdőben kiültetett bálványfának gyökérsarjai a közbeeső nemesebb fáknak növekvését megsemmítették.

Számitásba véve az előadottakat, továbbá a sok tápot igénylő és a fagyok következtében egy színvonalban megállapodott sarjakat, valamint a fának igen kétes haszonvelőségét, bünt nem követünk el, ha azt itt az erdei dudvák osztályába sorozzuk.

(Folyt. köv.)

## Egyesületi közlemények.

(Folytatás.)

*Az Orsz. Erdészeti-Egyesület 1879. évi juniushó 9., 10. és 11-én Székes-Fehérvártt tartott rendes közgyűlésének II. ülése.*

Sztáray Antal gróf elnöklete alatt, a várpalota melletti erdőségben d. u. 2 órakor.

Jelen vannak a tegnapi ülésen résztvett tagok nagyobb száma.

VI. Elnök. Az ülést ezennel megnyitom. Méltóztassanak a tárgyalásra kitűzött első kérdéshez, melyet tegnap Illés Nándor ur bevezetett, hozzászólni.

I. Kérdés. 1. Mely üzemmódok lehetnek legcélszerűbbek a magyar síkfeldön, melyek vannak ott gyakorlatban és milyen eredménnyel. A magyar Alföld legelőin és gazdasági tagjai körül tömör erdők, fasorok, avagy fa csoportok telepítése lehet-e célszerűbb?